



SPECIALIZUOTŲ TEISMŲ ŠEIMOS IR NEPILNAMEČIŲ BYLOMS NAGRINĖTI ĮSTEIGIMO LIETUVOJE POREIKIS IR GALIMYBĖS (2002)

Rėmėjai: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija vykdamt Jungtinių Tautų vystymo programos remiamą Nepilnamečių justicijos programą

Tyrėjų grupė: G. Butrimaitė, A. Dapšys, M. Girdauskas, A. Godienė, V. Kalpokas, A. Kudinskienė, J. Misiūnas, V. Valeckaitė

Tyrimas buvo atliktas siekiant kompleksiskai ištirti ir įvertinti specializuotų teismų šeimos ir nepilnamečių byloms nagrinėti įsteigimo Lietuvoje tikslingumą ir galimybes. Tyrimo metu išanalizuota nepilnamečių justicijos būklė Lietuvoje ir nepilnamečių justicijos reformos kryptys, išnagrinėti specialiosios nepilnamečių justicijos teisinio reglamentavimo bazė ir nepilnamečių teisinės padėties ypatumai baudžiamojoje, administracinėje ir civilinėje teisenoje. Darbe apžvelgti tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys šeimos ir nepilnamečių bylų teismo nagrinėjimo ypatumus. Taip pat tyrimo rėmuose buvo apibendrinta užsienio šalių specializuotų teismų šeimos ir nepilnamečių byloms nagrinėti patirtis. Tyrimo rėmuose atliktos sociologinės apklausos metodu išaiškinta teisėjų, prokurorų, advokatų, kvotos ir tardymo, mokslo ir kitų institucijų, susijusių su nepilnamečių justicija, darbuotojų nuomonė dėl šeimos ir nepilnamečių byloms nagrinėti specializuotų teismų įsteigimo.

Tarptautiniai teisės aktai skatina valstybes nepilnamečių atžvilgiu priimti specializuotus įstatymus, numatyti specializuotas procedūras, steigti specializuotas teismines ar alternatyvias institucijas, vis dėlto jie neįtvirtina atitinkamų tarptautinių teisinių įpareigojimų, pripažsta valstybių teisę pasirinkti tinkamiausius jų teisės sistemoms nepilnamečių justicijos mechanizmus. Vis dėlto užsienio valstybėse gana plačiai steigiami ir sėkmingai veikia specializuoti šeimos ir nepilnamečių byloms nagrinėti teismai, turintys kompleksinę jurisdikciją (baudžiamąją, civilinę, šeimine) arba nagrinėjantys tik nepilnamečių baudžiamąsias bylas. Daugelyje kontinentinės Europos valstybių, artimų Lietuvai savo teisinėmis tradicijomis, specializuotų nepilnamečių bylų teismų veikla sudaro galimybes tinkamai įgyvendinti teisingumą atsižvelgiant į nepilnamečių asmenybės ir socialinės padėties ypatumus, tačiau jų specializacijos, autonomiškumo laipsnis yra skirtingas, jie paprastai veikia bendrosios kompetencijos teismų sudėtyje, kaip teismo skyriai, kolegijos ir pan. Atlikus sociologinę apklausą buvo nustatyta, kad Lietuvos teisinė visuomenė taip pat remia specializacijos tiriant ir nagrinėjant nepilnamečių bylas idėjas, tačiau nepitaria siūlymui steigti specializuotus teismus šeimos ir nepilnamečių byloms nagrinėti.

Remiantis tyrimo rėmuose sukauptais duomenimis, daroma išvada, kad Lietuvoje netikslinga steigti atskirus specializuotus teismus šeimos ir nepilnamečių byloms nagrinėti. Dabartinėse bendrosios kompetencijos teismų sistemos struktūrose tikslinga sudaryti specializuotus atskirus teismų skyrius ar paskirti teisėjus šeimos ir nepilnamečių byloms nagrinėti. Tokie teismų skyriai sudarytini Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme, Lietuvos apeliaciniame teisme, apygardų teismuose, taip pat rajonų ir miestų apylinkių teismuose, kuriuose yra daugiau kaip dešimt teisėjų. Kituose rajonų ir miestų apylinkių teismuose tikslinga paskirti teisėjus ar teisėją šeimos ir nepilnamečių byloms nagrinėti. Specializuoti teismų šeimos ir nepilnamečių byloms nagrinėti skyriai ar teisėjai turėtų nagrinėti mišrios kompetencijos bylas – nepilnamečių baudžiamąsias bylas, civilines bylas, susijusias su nepilnamečių teisėmis, šeimos bylas, spręsti nepilnamečių globos ir rūpybos klausimus ir kt. Nepilnamečių bylų tyrimo ir teismo nagrinėjimo procese taip pat turėtų dalyvauti specializuoti ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai, advokatai, kiti pareigūnai, dirbantys nepilnamečių justicijos srityje.